

ODNOWA BIOLOGICZNA

CZ. II

HYDROTERAPIA

Opracowanie:

Dr Maciej Kochański

Dr Ryszard Pawelec

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce termiczne – temperatura wody w zabiegach hydroterapeutycznych

zimna (8-20°C)

chłodna (20-27°C)

letnia (28-33°C)

ciepła (34-37°C)

gorąca (38-42°C)

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce termiczne – Wodę o temperaturze wyższej od temperatury ciała określa się jako:

- ciepłą,
- bardzo ciepłą,
- gorącą,
- bardzo gorącą,
- nieprzyjemnie gorącą,
- nieznośnie gorącą.

Teoretyczna granica tolerancji temperatury wody wynosi **50°C**.

Praktyczna granica tolerancji temperatury wody wynosi **45 - 46°C**.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce termiczne – Pojemność cieplna wody – zdolność pobierania i zachowania ciepła, wyraża ją ilość ciepła potrzebna do ogrzania 1g medium cieplnego o 1°C

Do ogrzania:

1g powietrza potrzeba **0,241 cal**

1g wody potrzeba **1 cal**

1g parafiny potrzeba **0,70 cal**

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce termiczne – O efektywności oddziaływania mediów cieplnych decydują przede wszystkim ich pojemność cieplna oraz szybkość oddawania ciepła.

Woda względnie szybko transportuje ciepło, szybko pobiera i oddaje ciepło.

Przewodnictwo cieplne wody jest **20 – 25** razy większe niż przewodnictwo powietrza.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce termiczne – Pojemność cieplna oraz szybkość oddawania ciepła wpływa na różną temperaturę komfortu termicznego w zależności od zastosowanego medium cieplnego.

Temperatura obojętna brak
wrażeń cieplnych i zimnych

- dla powietrza **21-22°C**
- dla wody **34-35°C**

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Spójność i lepkość wody

Spójność - w każdym ze stanów skupienia woda, choć ma nadal identyczny skład chemiczny i podobną strukturę zachowuje się w różny sposób. W stanie lotnym para wodna zachowuje się podobnie jak zwykły gaz. Struktura wody w fazie ciekłej jest czymś pośrednim pomiędzy strukturą lodu i pary wodnej. Cząsteczki wody w fazie stałej zajmują określone pozycje w strukturze krystalicznej.

Lepkość wody maleje wraz ze wzrostem temperatury, natomiast wzrost ciśnienia znacznie zwiększa lepkość wody.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Napięcie powierzchniowe

Napięcie powierzchniowe - woda charakteryzuje się wysokim napięciem powierzchniowym. Wraz ze wzrostem temperatury napięcie powierzchniowe wody maleje.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

- **Gęstość wody** zależy od ciśnienia i temperatury, oraz w jakim stanie się znajduje. Największa gęstość wody mieści się w przedziale między **temperaturą topnienia**, a około **+4°C**. Przy wyższych ciśnieniach gęstość wody wzrasta.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Ciśnienie hydrostatyczne – Jest to ciśnienie wywierane przez ciecz pod wpływem jej własnego ciężaru. Ciśnienie hydrostatyczne zależy od wysokości słupa cieczy i gęstości cieczy.

Ciśnienie hydrostatyczne wody działające na zanurzone w niej ciało ludzkie powoduje szereg zmian fizjologicznych w organizmie, m.in. wywiera duży wpływ na ruchy klatki piersiowej - utrudnia wdech, a ułatwia wydech. Ucisk wody na tkanki miękkie stanowi swoisty hydromasaż.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Bodźce fizykochemiczne – Oprócz właściwości fizycznych wody istotne jest w procesie odnowy biologicznej oraz w postępowaniu fizjoterapeutycznym skład chemiczny wód. O właściwości wody decyduje grupa anionowa oraz kationowa, z czego najważniejsza do określenia rodzaju wody jest grupa anionowa.

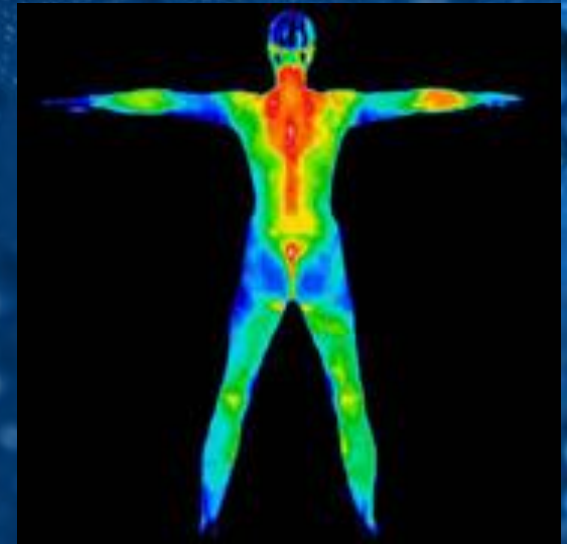
GŁÓWNA GRUPA ANIONOWA		PODGRUPA KATIONOWA	
ANIONY	NAZWA WODY	KATIONY	NAZWA WODY
HCO ₃ ⁻	wodorowęglanowa (kwasowęglowa, szczawa)	Na ⁺	wodorowęglanowo-sodowa
		K ⁺	wodorowęglanowo-potasowa
		Ca ²⁺	wodorowęglanowo-wapniowa
		Mg ²⁺	wodorowęglanowo-magnezowa
Cl ⁻	chlorkowa (woda słona, solanka)	Na ⁺	chlorkowo-sodowa
		Ca ²⁺	chlorkowo-wapniowa
		Mg ²⁺	chlorkowo-magnezowa
SO ₄ ²⁻	siarczanowa	Na ⁺	siarczanowo-sodowa (glauberska)
		Ca ²⁺	siarczanowo-wapniowa (gipsowa)
		Mg ²⁺	siarczanowo-magnezowa (gorzka)
		Fe ²⁺	siarczanowo-żelazista (witriolowa)

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Termoregulacja – W zabiegach, w których występuje czynnik termiczny, do których zalicza się hydroterapia powodują reakcję ze strony mechanizmów termoregulacyjnych, głównie z zakresu **termoregulacji fizycznej**. Wymiana ciepła odbywa się dzięki **konwekcji, przewodzeniu, promieniowaniu** oraz **wydzielaniu potu i jego odparowaniu** (oddawanie ciepła).

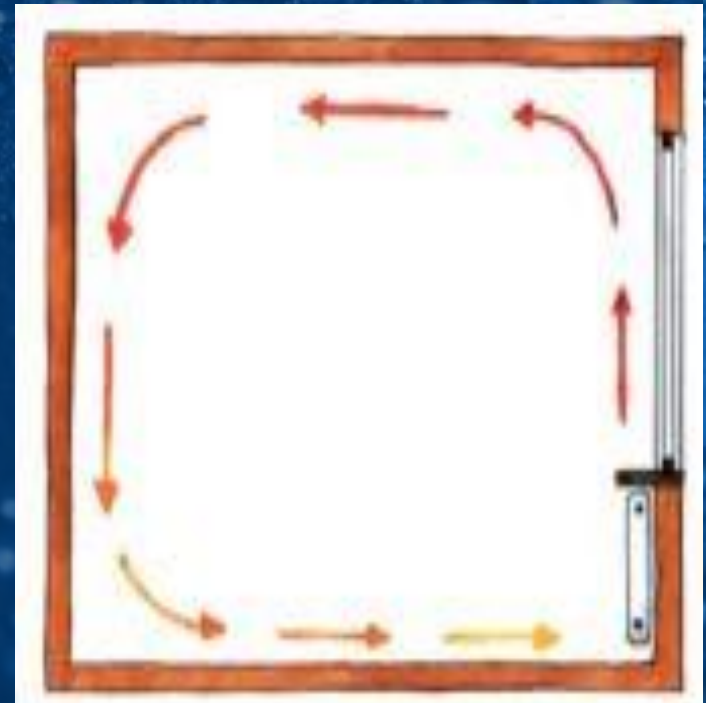
Ze względu na specyfikę środowiska wodnego w zabiegach hydroterapeutycznych mamy do czynienia głównie z **konwekcją i przewodzeniem**.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Konwekcja - Konwekcja wiąże się z przenoszeniem energii cieplej dzięki wzajemnym przemieszczeniu cząsteczek płynu lub gazu w otoczeniu danego ciała w związku z różnicą ich temperatury między ciałem i otoczeniem.

W temperaturze około $34,5^{\circ}\text{C}$ utrata ciepła tą drogą zbliża się do zera, w otoczeniu o temp. powyżej 37°C konwekcja staje się „ujemna”, tzn. ustrój tą drogą nie oddaje już, lecz pobiera ciepło z otoczenia. Zwiększenie ruchu powietrza lub wody zwiększa wymianę ciepła na drodze konwekcji wymuszonej.

CZYNNIKI DECYDUJĄCE O ODDZIAŁYWANIU ZABIEGÓW HYDROTERAPEUTYCZNYCH NA ORGANIZM

Przewodzenie - Wymiana ciepła przez przewodzenie polegają na przekazywaniu energii cieplej między dwoma bezpośrednio stykającymi się z sobą ciałami o stanie skupienia stałym, gazowym lub płynnym, które jest w dużej mierze wspomagane przez konwekcję.

Ilość przewodzonego ciepła zależy, przede wszystkim, od przewodnictwa i pojemności cieplnej ciała stykającego się ze skórą i różnicą temperatur między nimi, czyli gradientem cieplnym.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Temperatury wody - Im większa jest różnica temperatury ciała od temperatury wody tym bodziec jest silniejszy.

Wielkości powierzchni ciała - Im większa jest powierzchnia ciała poddawana zabiegowi, tym bodziec silniejszy.

Im bardziej temperatura wody użytej do zabiegu różni się od temperatury ciała i im większa jest powierzchnia ciała poddana zabiegowi, tym krócej powinien trwać zabieg.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Od okolic ciała, na które najsilniej oddziałują bodźce termiczne i mechaniczne zalicza się tułów. Na taką samą siłę bodźca hydroterapeutycznego silniej reagują ręce i przedramiona niż stopy i podudzia.

Długości czasu trwania zabiegu im dłuższy jest czas zabiegu, tym silniejsze jest działanie bodźcowe.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Budowa konstytucjonalna - Osoby otyłe znoszą gorzej zabiegi ciepłe i gorące, osoby szczupłe znoszą gorzej zabiegi zimne.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Płeć i wiek – Dzieci, osoby starsze oraz kobiety częściej są bardziej wrażliwe na bodźce fizykochemiczne w trakcie zabiegów hydroterapeutycznych.

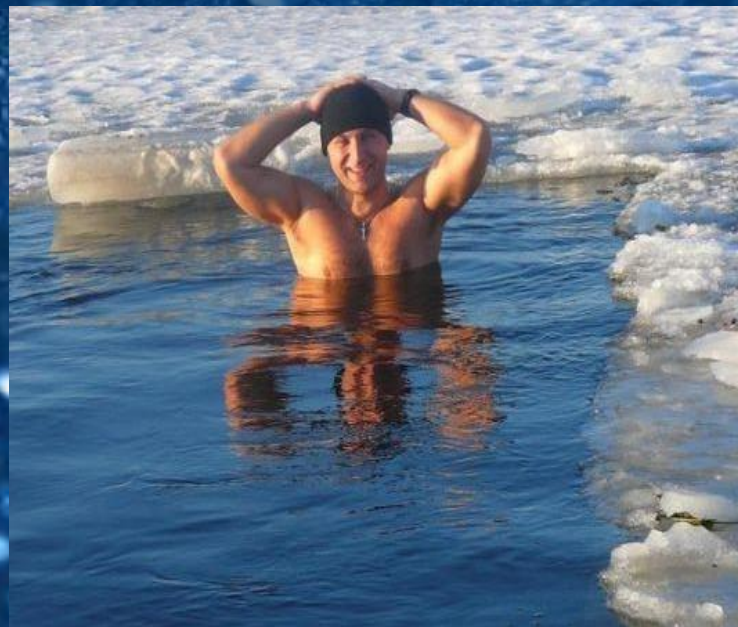
Okres odpoczynku dla przeciętnej osoby po ogólnoustrojowych zabiegach hydroterapeutycznych powinien wynosić do **30 minut**. Dla dzieci i młodzieży nawet do **60 minut**.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Bodźce o zmiennej temperaturze – Jednym z najprostszych i często stosowanym bodźcem hydroterapeutycznym w odnowie biologicznej są zabiegi wodne o zmiennej temperaturze w postaci natrysków lub kąpeli. Do tej grupy zabiegów można zaliczyć również korzystanie z sauny.

Siła bodźca w zabiegach o zmiennej temperaturze zależy od krańcowych zastosowanych temperatur, medium cieplnego oraz od długości faz ogrzewania i wychładzania.

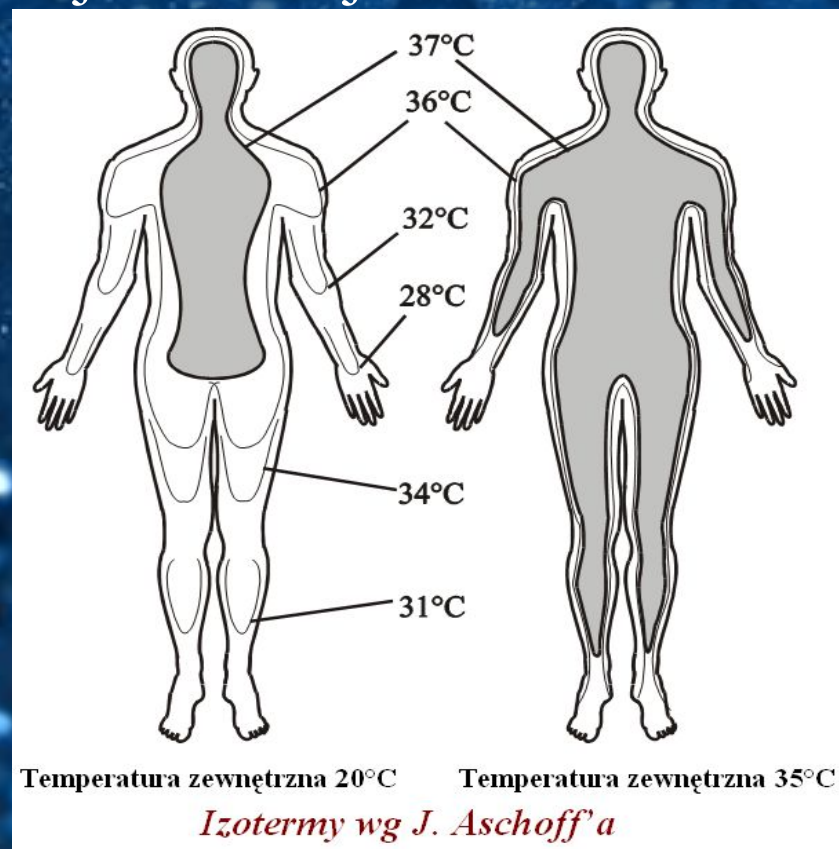
SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Bodźce o zmiennej temperaturze – Stosując tego typu zabiegi należy pamiętać, że z zakresu termodynamiki organizm ludzki składa się z warstwy korowej i rdzennej.

Warstwa korowa charakteryzuje się dużą zmiennością temperatury.

Warstwa rdzenna dąży do zachowania homeostazy.

Głównym efektem wymiany ciepłej między tymi dwoma obszarami jest układ naczyniowy.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Bodźce o zmiennej temperaturze – Przy zabiegach ogólnoustrojowych mamy do czynienia z prawem **Dastre'a – Morata**.

Prawo Dastre'a - Morata, reakcja fizjologiczna organizmu, charakteryzująca się tym, że pod wpływem ciepła rozszerzają się naczynia skórne na dużym obszarze, towarzyszy temu równoczesne zwężenia naczyń krwionośnych w obrębie klatki piersiowej i jamy brzusznej i odwrotnie, w przypadku zwężenia naczyń skórnych pod wpływem zimna, powoduje wazodilatację naczyń jamy brzusznej i klatki piersiowej. Jedynie naczynia doprowadzające krew do **nerek i śledziony oraz mózgu** zachowują się zgodnie z reakcją naczyń skórnych.

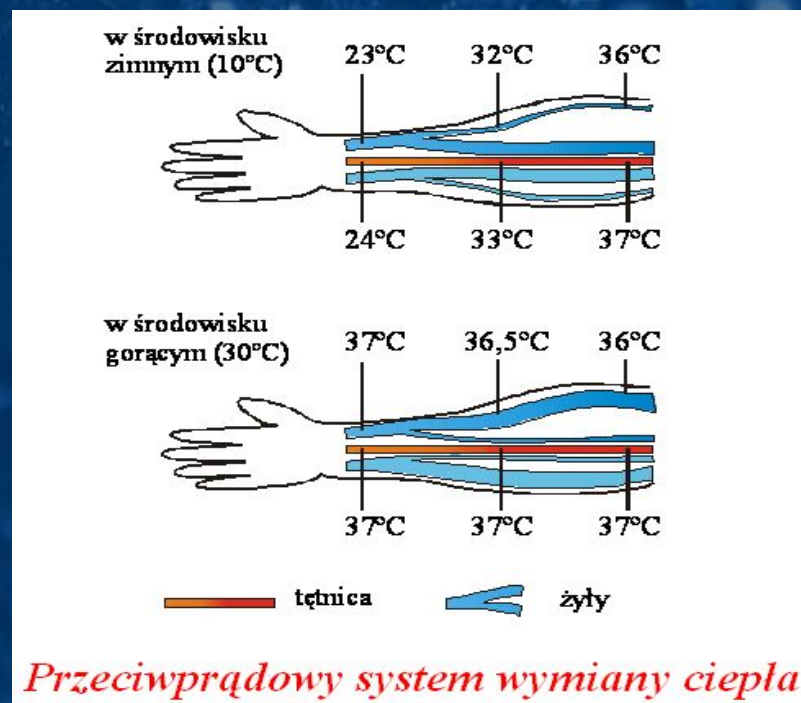
Prawo to wyrażane jest też w skrótowej formie, która mówi, że światło naczyń krwionośnych narządów wewnętrznych zachowuje się antagonistycznie w stosunku do światła naczyń skóry.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

Bodźce o zmiennej temperaturze – Przy mocnym wychłodzeniu ciała, lub naprzemiennych termalnych zabiegach hydroterapeutycznych mogą pojawić się cykliczne zmiany przepływu krwi w dystalnych częściach ciała określane jako **fale Lewisa**.

Fale Lewisa najłatwiej wywołać w obrębie kończyn dolnych stosując **natryski naprzemiennie** lub **ścieżkę Kneipp'a**. Zabiegi tego typu zdecydowanie korzystnie wpływają na skrócenie okresu restytucji po dużych wysiłkach.

SIŁA BIOLOGICZNEGO ODDZIAŁYWANIA ZABIEGÓW WODOLECZNICZYCH

rodzaju choroby i okresu
choroby

stopnia adaptacji

dodatkowych bodźców:

mechanicznych

chemicznych

elektrycznych

częstotliwości zabiegów i

długości przerw

głębokości zanurzenia

ciała

Należy pamiętać:

- KAŻDY ORGANIZM REAGUJE Z INNĄ SIŁĄ NA TAKI SAM BODZIEC

przeciwwskazania

- stany zapalne tkanek,
- świeże stany pourazowe,
- zakaźne choroby skóry,
- podwyższona temperatura ciała

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

Kąpiel zimna – Czas trwania **od kilku sekund do 1 minuty** w zależności od stanu ogólnego i samopoczucia zawodnika.

Cel: - hartowanie, pobudzanie, ochładzanie po zabiegach przegrzewających (sauna, łaźnia, itp.)

Kąpiel chłodna – Czas trwania **od 5-15 minut**.

Cel: - hartowanie, pobudzanie, ochładzanie po zabiegach przegrzewających (sauna, łaźnia, itp.) choroby przemiany materii (otyłość, cukrzyca)

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

Kąpiel letnia – Czas trwania od 10 do 20 minut.

Cel: obniżenie stanu nadmiernej pobudliwości (możliwość zastosowania bezpośrednio po wysiłkach wytrzymałościowych)

Kąpiel ciepła – Czas trwania od do 15-30 minut.

Cel: działanie uspokajające, rozluźnienie mięśni.

Wskazania: bóle zmęczeniowe, po ćwiczeniach siłowych, szybkościowo-siłowych, bezsenność, nadwrażliwość na bodźce mechaniczne.

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

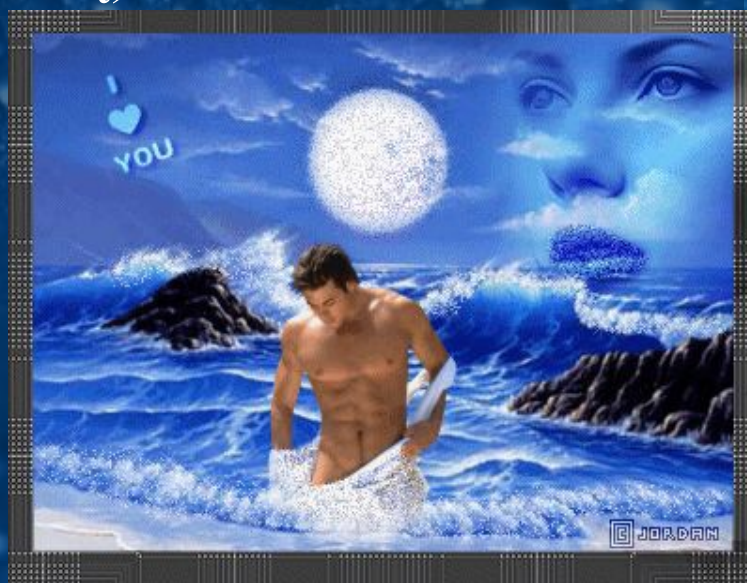
Kąpiel gorąca zanurzeniowa – Czas trwania od 1 do 4 minut.

Cel: zastąpienie zabiegu w saunie, łaźni parowej, hartowanie (w połączeniu z kąpielą zimną lub chłodną).

Kąpiel gorąca stopniowana
od 38 C do 42 C

Czas trwania od do 10-20 minut.

Cel: działanie uspokajające, rozluźnienie mięśni, działanie przeciwbólowe i zwiększające odporność.

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

Kąpiel solankowa - woda ciepła + 1-4 kg soli kąpielowej (iwonickiej, ciechocińskiej, zabłockiej, kuchennej) na wannę. 10-20 minut.

Cel: drażniący wpływ soli na naskórek i ujścia gruczołów potowych wywołuje silny odczyn ogólny, oddziaływanie ogólnie wzmacniające, redukcja zakwaszenia mięśni

Wskazania: 2-3 razy w tygodniu przez cały okres przygotowawczy, w okresie głównym tylko lokalnie na najbardziej obciążone stawy i grupy mięśni.

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

- **Kąpiele aromatoterapeutyczne:**
  - woda ciepła + olejek eteryczny (sosnowy, lawendowy, eukaliptusowy lub inny).
  - Cel: orzeźwiający, relaksujący

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

KĄPIELE

Kąpiele morskie

- **Cel: hartujący, bodźcowy, orzeźwiający.
Wskazane w okresach przejściowych**

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE NATRYSKI

zimne, chodne, ciepłe, gorące, zmienne

niskociśnieniowe (do 1,5 atm), średnio-
(1,5-2 atm), wysoko- (2-4 atm)

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE NATRYSKI

Natrysk deszczowy (spadowy)

**Cel: higieniczny,
tonizujący, hartujący.**

**Wskazania: po każdym
treningu (od chłodno-
letniego do ciepłego),
rano (chłodne z
energicznym
nacieraniem ciała),
naprzemienne (2-3
minuty ciepłe – 0,5-1
minuty zimne)**

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE NATRYSKI

Natrysk płaszczowy

5-10 minut.

**Cel: pobudzający,
hartujący,
odprężający**

**Wskazania: przed i po
każdym treningu**

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

NATRYSKI z katedry natryskowej

biczowy

5 minut, od 1,5-3 atm,
końcówka o śr. 0,5-1 cm, z
odległości 3-4 m   Cel:
pobudzający, hartujący.

Wskazania: przed i po każdym
treningu, odchudzanie

szkocki

j.w. na każdej z czterech stron
ciała

woda ciepła 1minuta – woda
zimna 15 sek.

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

NATRYSKI z katedry natryskowej

rys. 14. Kierunek przewodzenia strumienia wody w natrysku wierzchołowym (wg Janikowskiej).

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

NATRYSKI z katedry natryskowej

wachlarzowy

**końcówka spłaszczona daje efekt wachlarza –
słabsze oddziaływanie**

nitkowaty

**końcówka o bardzo małej średnicy (0,5 mm),
ciśnienie (3-4 atm)**

**Cel: silne przekrwienie utrzymujące się w
dłuższym czasie**

**Wskazania: dolegliwości ze strony narządu
ruchu, nie doleczone kontuzje**

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

masaż w środowisku wodnym

masaż wirowy

Cel: zmniejszenie napięcia tkanki mięśniowej i usprawnienie koordynacji nerwowo-mięśniowej, zwiększenie krążenia obwodowego, przyspieszenia przemiany materii, zmniejszenie zastoju żylnych i obrzęków mięśniowo-stawowych.

Wskazany lokalnie po treningu na najbardziej obciążane grupy mięśniowe i stawy, w rehabilitacji w połączeniu z innymi zabiegami.

Temperatura wody 33-38°C

czas 10-20 minut

można dodać olejki eteryczne

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

masaż w środowisku wodnym

ZABIEGI HYDROTERAPEUTYCZNE

masaż w środowisku wodnym

masaż podwodny

najczęściej zalecany w celach restytucyjno-odnawiających po zawodach i treningach o dużym obciążeniu. Daje uczucie odprężenia i świeżości, przyspiesza szybkość reakcji i łagodzi nerwobóle.

Temperatura wody 33-38°C, czas 20-30 minut, nasadka o przekroju 0,5 cm, ciśnienie 1-3 atm., można dodać olejki eteryczne Wskazania: 2-3 godz. po wysiłku (zawodach), 2-3 razy w tygodniu, w rehabilitacji pourazowej codziennie.

Nie stosować bezpośrednio po wysiłku i na 1-2 dni przed zawodami!!!

Literatura

Dobrzański T.: Medycyna Wychowania Fizycznego i Sportu. **Sport i Turystyka, Warszawa 1989**

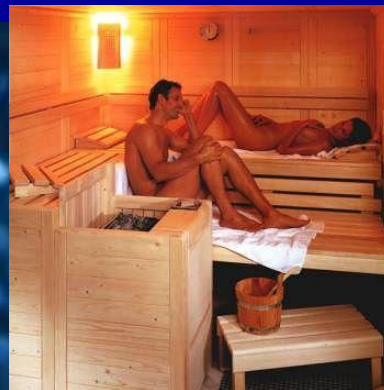
Gieremek K., Dec L.: Zmęczenie i regeneracja sił. Odnowa biologiczna. **HasMed Katowice 2000**

Kasperczyk T., Fenczyn J.: Podręcznik odnowy psychosomatycznej. **PZWL, Warszawa 1996**

Kochański J. W., Kochański M.: Medycyna fizykalna. **PHU TECHNOMEX, Gliwice 2009**

Mika T.: Fizykoterapia. **PZWL, Warszawa 1996**

Podgórski T.: Masaż w rehabilitacji i sporcie. **AWF, Warszawa 1992**

Dziękuję za uwagę

